

SKLADBA (Syntax)

Skladba = jazykovedná disciplína, ktorá sa zaoberá vzťahmi medzi slovami vo vete, správnym tvorením viet a súvetí, vetnými členmi, skladmi a slovosledom.
Základnou jednotkou skladby je **veta**.

A) VETA

Veta – je gramaticky a významovo usporiadané spojenie slov, ktoré vyjadruje ucelenú myšlienku

Rozdelenie viet: a) podľa obsahu (zámeru)
b) podľa členitosti
c) podľa zloženia

a) VETY PODĽA OBSAHU - ZÁMERU:

1. oznamovacie (.) : PR.: *Otec číta.*
2. opytovacie (?) – zisťovacie otázky: PR.: *Otec číta? (Áno/nie/neviem.)*
– doplňovacie otázky: PR.: *Čo číta? (časopis, noviny, knihu...)*
3. rozkazovacie (!) : PR.: *Pod' sem! Hijó!*
4. želacie (!) : PR.: *Nech už konečne prší! Bárš by už snežilo.*
5. zvolacie (!) : všetky typy viet, ak ich zvoláme: PR.: *Hurá! Mama!*

b) VETY PODĽA ČLENITOSTI:

1. **jednočlenné** (nemajú zreteľnú prísudkovú a podmetovú časť, čiže nemajú **prísudzovací sklad**. Majú len tzv. **vetný základ**.)

- a) **slovesné** (sú vyjadrené slovesom – prísudkom): PR.: *Je tma. Blýska sa.*
- b) **neslovesné – menné** (sú vyjadrené iným slovným druhom ako slovesom):
 - **podstatným menom**: PR.: *Potraviny.*
 - **príslovkou**: PR.: *Správne.*
 - **časticou**: PR.: *Pravdaže!*
 - **citoslovcom**: PR.: *Jaj!*
 - **neurčitkom**: PR.: *Nefajčiť!*

2. **dvojčlenné** (dajú sa rozdeliť na prísudkovú a podmetovú časť, čiže **majú prísudzovací sklad**)

- a) **úplné** (majú prísudok aj podmet): PR.: *Prišiel otec.*
- b) **neúplné** (podmet je nevyjadrený, zamlčaný, nahrádzame ho zámenom): PR.: *Prišiel (on).*

c) VETY PODĽA ZLOŽENIA:

1. **jednoduchá** (tvorí ju len jeden prísudzovací sklad, čiže jeden prísudok a jeden podmet)

a) **holá** (má len jeden prísudok a podmet):

2v 1s 1s

PR.: *Maliar kreslí. Prší.*

b) **rozvitá** (okrem hlavných VČ obsahuje aj rozvíjacie VČ):

5z 2v 1s p3A 4m 1s

PR.: *Nadaný maliar kreslí obraz. Vonku prší.*

c) **s viacnásobným VČ** (niektorý VČ sa vo vete nachádza 2 a viackrát):

5z 2v 1s p3A p3A 4m 1s 1s

PR.: *Nadaný maliar kreslí obraz a portrét. Vonku prší a prší.*

2. **zložená (= súvetie)**:

a) **jednoduché súvetie** (2 vety): Keď prídeš zo školy, chod' kúpiť mlieko.

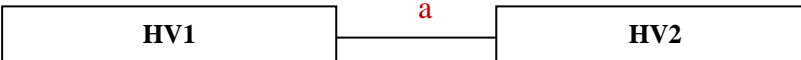
b) **zložené** (3 a viac viet): Keď prídeš zo školy, pozri sa, či máme mlieko.

B) JEDNODUCHÉ SÚVETIE

- skladá sa z 2 jednoduchých viet, čiže obsahuje 2 prísudzovacie sklady
- rozdelenie: **1. prirad'ovacie**
2. podrad'ovacie

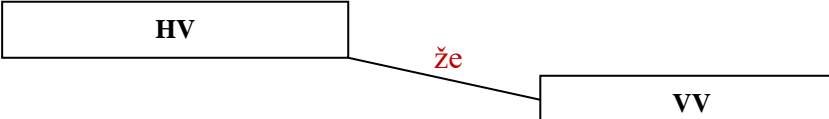
1. **PRIRAÐOVACIE** – tvoria ho 2 **rovnocenné (hlavné) vety**, ktoré sú spojené prirad'ovacími spojkami. Podľa nich ho ešte delíme na:

- zlučovacie: *a, i, aj, ani, tiež*
- stupňovacie: *ba, ba aj, ba dokonca, nielen – ale aj*
- vylučovacie: *alebo, buď, či*
- odporovacie: *ale, však, avšak no, jednako, a predsa, totiž, ved', teda, lež, síce, preto, a preto, tak, a tak*

grafické znázornenie:

2. **PODRAÐOVACIE** - tvoria ho 2 vety, z ktorých je jedna **hlavná (nadradená)** a druhá **vedľajšia (podradená)**. Spojené sú podrad'ovacími spojkami, **pred ktorými vždy píšeme čiarku**.

že, aby, žeby, keď, ako, ak, keby, lebo, pretože, keďže, hoci, aj keď, i keď, až + ktorý, kto, čo, aký, či, kde, kam, kade, ako, koľko

grafické znázornenie:

VETNÉ ČLENY

Vetný člen - je „stavebná jednotka“ vety. Môžu to byť podstatné mená, slovesá, prídavné mená, číslovky, príslovky, zámená. Vetnými členmi nemôžu byť predložky, spojky a častice.

Rozdelenie:

- A) hlavné (základné) VČ: 1. prísudok
2. podmet
B) rozvíjacie (vedľajšie): 3. predmet
4. príslovkové určenie
5. prívlastok
6. prístavok

A) HLAVNÉ VETNÉ ČLENY

PRÍSUDOK (1)

- je hlavný (základný) VČ, ktorý **vyjadruje činnosť**, stav alebo vlastnosť podmetu
- pýtame sa naň otázkou: čo robí?
čo sa s ním deje?
- označujeme ho číslom: **1**

Rozdelenie č.1: slovesný
menný (neslovesný)

Slovesný (1s)

- a) tvorí ho **plnovýznamové sloveso** PR.: číta, sedí, pláva
- b) tvorí ho spojenie **neplnovýznamového (pomocného) slovesa s neurčitkom**
plnovýznamového slovesa PR.: **musím odísť**, **zostanem plávať**

Menný prísudok (neslovesný) (1n)

- skladá sa z dvoch častí:
 1. z **neplnovýznamového (sponového) slovesa a**
 2. tzv. **mennej časti**, ktorú tvorí:

podstatné meno	PR.: Sused <u>bol</u> lekár.
prídavné meno	PR.: Peter <u>je</u> pekný.
zámeno	PR.: Lopta <u>je</u> moja.
číslovka	PR.: On <u>bol</u> druhý.
príslovka	PR.: Všetko <u>bude</u> dobre.
neslovesný výraz	PR.: Mladosť <u>radosť</u> .

Sponové slovesá: byť, bývať, stať sa, stávať sa, ostať, ostávať, zdať sa, vidieť sa, javiť sa

Rozdelenie č.2:

- prísudok môže byť ešte: **holý, rozvítý a viacnásobný**

1. **holý (jednoduchý):** tvorí ho **jedno slovo** PR.: **Kreslili.**

2. **rozvítý:** tvorí ho spojenie prísudku s iným rozvíjacím VČ

PR.: Mama čaká na syna. Mama dlho čaká.

3. **viacnásobný:** tvoria ho 2 prísudky v jednoduchej vete PR.: Mama **čaká a čaká**.

PODMET (2)

- je hlavný (základný) VČ, ktorým sa **pomenúva osoba alebo vec**

- pýtame sa naň otázkou: kto? (osoby) }
čo? (veci) } otázka z nominatívu!

- označujeme ho číslom: **2**

Rozdelenie č.1:

a) **vyjadrený (2v)** – podstatným menom (Žiak.)
2v 1n

- neurčitkom (Fajčiť zakázané!)

- osobným zámenom (My cvičíme.)
2v 1s

- citoslovcom (Zaznelo, joj.)
1s 2v

b) **nevyjadrený (2n) (nahradzame ho zámenom!)**

PR.: on 1s
Píše.

c) **všeobecný (sú to slová: človek, ľudia, všetci...)**

PR.: 2 1
Všetci neprišli do školy.

Úlohu podmetu teda plní:

- a) podstatné meno v nominatíve
- b) zámeno
- c) spodstatnené prídavné meno v N
- d) číslovka
- e) neurčitkom slovesa

PR.: Lekár.)
PR.: (on, ona, ono...)
PR.: **Chorý** neprišiel.
PR.: Neprišli dvaja.
PR.: Fajčiť zakázané!

Rozdelenie č.2:

- podmet môže byť ešte: **holý** (žiak)
rozvítý (usilovný žiak)
viacnásobný (žiak a žiačka)

PRÍSUDOK a PODMET spolu tvoria holú vetu!

B) ROZVÍJACIE VETNÉ ČLENY

PREDMET (3)

- rozvíjací VČ, ktorý rozvíja **sloveso**
- pomenúva nejakú vec
- označujeme ho číslom **3** + pád
- pýtame sa naň otázkou **čo?** (otázka je z akuzatívu: koho? **čo!** - A)
- pýtame sa naň aj všetkými ostatnými **pádovými otázkami** – G, D, L, I (okrem 1. pádu – nominatívu, lebo N = podmet)

Rozdelenie č.1:

- a) priamy (p)** – bezpredložkový akuzatív = 3A
- b) nepriamy (n)** – G, D, L, I

Rozdelenie č.2:

- predmet môže byť ešte: **holý, rozvitý, viacnásobný**

a) holý (jednoduchý)	2v	1s	p3A
	PR.: Mládež	nacvičovala	piesne.
b) rozvitý	2v	1s	5z p3A
	PR.: Mládež	nacvičovala	nové piesne.
c) viacnásobný	2v	1s	p3A p3A
	PR.: Mládež	nacvičovala	piesne a recitáciu.

Predmet býva vyjadrený:

a) podstatným menom v G, D, A, L, I	PR.: Mám <u>radosť</u> .
b) zámenom	PR.: Povedal <u>o ňom</u> pár slov.
c) spodstatneným prídavným menom	PR.: Stretol som <u>známeho</u> .
d) číslovkou	PR.: Videl som <u>štyroch</u> bežcov.
e) neurčitkom slovesa	PR.: Naučil sa rýchlo <u>bicyklovať</u> .

PRÍSLOVKOVÉ URČENIE (4)

- rozvíjací VČ
- vyjadruje, za akých **okolností** sa uskutočňuje **dej prísudku**
- označujeme ho číslom **4** + skratky **m, č, s, p**
- rozlišujeme príslovkové určenie (**okolnosti**) **miesta, času, spôsobu, príčiny**

- pýtame sa naň otázkami:

miesta: **kde? kam? kade? odkiaľ? pokiaľ?**

času: **kedy? odkedy? dokedy? ako dlho?**

spôsobu: **ako? akým spôsobom?**

príčiny: **prečo? pre akú príčinu?**

(najčastejšie býva vyjadrené podstatným menom s predložkou pre, za!)

PR.: pre rýchlosť, za maličkosť

- príslovkové určenia bývajú vyjadrené:
 - a) príslovkou – PR.: dnu, vpravo, zhora
 - b) predložkovým pádom podstatného mena – PR.: po slovensky, na ostrove
 - c) zámenom: PR.: tu, sem

! ak sa dá na slovo, ktoré sa spája s prísudkom, použiť otázka na príslovkové určenie, ale aj na predmet a obe majú význam, prednosť má vždy príslovkové určenie pred predmetom!

Príslovkové určenia rozvíjajú: sloveso
prídavné meno
príslovku

- príslovkové určenie môže byť takisto: holé, rozvité a viacnásobné

PRÍVLASTOK (5)

- je rozvíjací VČ, ktorý rozvíja podmet, predmet alebo príslovkové určenie, keď je vyjadrené podstatným menom
- označujeme ho číslom **5**
- rozdeľujeme ho na: a) **zhodný** – **5z**
b) **nezhodný** – **5n**

Zhodný prívlastok

- býva vyjadrený prídavným menom a zámenom
- s nadradeným podstatným menom sa zhoduje v rode, čísle a páde
- pýtame sa naň otázkami: aký? aká? aké?
ktorý? ktorá? ktoré?
čí? čia? čie?

Rozdelenie č.2:

- prívlastok môže byť: holý, rozvítý, viacnásobný
 - a) holý (jednoduchý) PR.: malý chlapec
 - b) rozvítý PR.: veľmi malý chlapec
 - c) viacnásobný
 - tvoria ho dva alebo viac prívlastkov, pričom všetky majú jeden rovnaký význam
 - sú to vlastne synonymá
 - oddeľujeme ich čiarkou PR.: milý, príjemný človek
 - d) postupne rozvíjací prívlastok
 - je osobitným druhom prívlastku
 - tvoria ho dva alebo viac prívlastkov, ktoré ale majú rôzny význam
 - neoddeľujeme ich čiarkou PR.: veľká zaoceánska loď

Nezhodný prívlastok

- býva vyjadrený: a) podstatným menom
b) príslovkou
c) neurčitkom
- s nadradeným podstatným menom **sa nezhoduje** v rode, čísle a páde
- **vo vete stojí VŽDY za svojim nadradeným podstatným menom**

ČIŽE:

! ak vo vete nasledujú za sebou 2 podstatné mená, a to druhé z nich je v G, D, L, I = NEZHODNÝ PRÍVLASTOK (5n)

PR.: Natrhala som ^{1s} košík ^{p3A} **hrušiek** ⁵ⁿ.

PRÍSTAVOK

- je VČ, ktorý vyjadruje význam niektorého VČ, iným, novým spôsobom
- býva vyjadrený podstatným menom
- **vždy je oddelený čiarkami**
- označujeme ho číslom **6**
- nazývame ho aj **voľný zhodný prívlastok**
- prístavok stojí **voľne pripojený za nadradeným VČ**
- ak prístavok pomyselne odstránime z vety, **veta má i tak zmysel**

PR.: Hviezdoslav, **slovenský spisovateľ**, písal verše o prírode.

Našej poštarke, **usmievavej Vierke**, sa ľudia požalujú.

- jediný prístavok, ktorý neoddeľujeme čiarkami, je ten, ktorý je uvedený vysvetľovacou spojkou **čiže!**

PR.: ... singulár **čiže** jednotné číslo...

VETNÉ SKLADY

- spájajú VČ, ktoré významovo patria k sebe

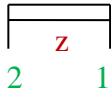
Syntagma = sklad = **spojenie dvoch plnovýznamových slov**, z ktorých väčša jedno je riadiace (nadradené, hlavné), druhé je riadené (podriadené, závislé).
Existujú tri základné druhy syntagiem - skladov:

Typy skladov: 1) prisudzovací
2) určovací
3) priraďovací

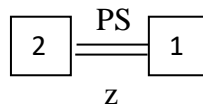
Prisudzovací sklad

- je jadrom **dvojčlennej vety**
- tvoria ho hlavné VČ: **prísudok a podmet**

PS

PR.: Šofér štartoval.

- obidva hlavné VČ sú **rovnocenné**
- zhodujú sa v osobe, rode a čísle

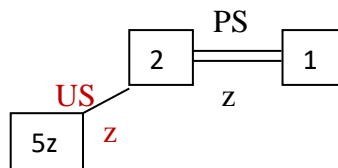
Určovací sklad

- spája jeden **hlavný** a jeden **rozvíjajúci VČ**

PS

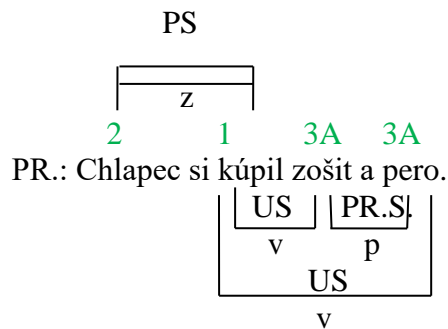
PR.: Malý Samko píše.

Priraďovací sklad

- spája **dva viacnásobné VČ**
- obidva sú **rovnocenné** a sú spojené spojками:
a, i, aj, ani, ale, alebo

PR.: (ja **a** ty, dom **alebo** chata, hore **i** dolu)

Zhoda, väzba, primkýnanie

- určujeme ich pri jednotlivých skladoch!

Zhoda (z)

- vyskytuje sa v dvoch prípadoch:
 - a) v prísudzovacom sklade (vždy!) $(\text{Starká pečie.} = \underline{\text{PS/z}})$
 $5z \quad 2$
 - b) v spojení 5z + akýkoľvek VČ $(\text{Milá starká pečie.})$
 $= \underline{\text{US/z}}$

Väzba (v)

- vyskytuje sa v určovacích skladoch (samozrejme okrem spojenia VČ s 5z!)

Pr.: ... $\overset{1}{\text{pečie}} \overset{3}{\text{koláče}} = \underline{\text{US/v}}$

Primkýnanie (p)

- vyskytuje sa len v prirad'ovacom sklade

Pr.: ... pečie $\overset{3}{\text{koláče}} \overset{3}{\text{a buchty}} = \underline{\text{PR.S./p}}$